

ลายไม้ฉลแบบขนมปังขิง

สุนทรียภาพแห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ทัศนียภาพด้านหน้าบ้านเอกราช

๕.๒ บ้านเอกะนาค ตั้งอยู่ในซอยอิสรภาพ ๑๕ แขวงหิรัญบุรี เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร โดยมีมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยาเป็นผู้ครอบครองดูแล กรมธนารักษ์เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในที่ดิน

บ้านเอกะนาคมีลักษณะเป็นเรือนไทยก่ออิฐถือปูน ผู้สร้างซึ่งเป็นเจ้าของบ้านคือ พันตำรวจเอก พระยาประสงค์สรรพการ (ยวง เอกะนาค) อดีตรองอธิบดีกรมตำรวจ และเป็น ๑ ใน ๒๔ ท่านที่ เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งสมาคมโทรแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งก่อกำเนิดขึ้นเมื่อวันที่ ๒๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๐

การสืบค้นประวัติ พ.ต.อ. พระยาประสงค์สรรพการทำให้พบความเชื่อมโยงกับรองอำมาตย์เอกเกอร์ช ฟรีดริช เวเลอร์ (Gersh Friedrich Veler) นายตรวจเอกกรรมรถไฟหลวงสายเหนือชาวเยอรมัน และเป็นนายห้างในบางกอก ซึ่งได้รับราชการเป็นวิศวกรสร้างทางรถไฟในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ต่อมาได้รับพระราชทานนามสกุลจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ว่า “เวลานนท์” สืบเนื่องจากนางเสงี่ยม เวลานนท์ ภรรยา รองอำมาตย์เอกเกอร์ช ฟรีดริช เวเลอร์ และคุณหญิงเย็น เอกะนาค เป็นพี่น้องกัน (คุณหญิงเย็นเป็นภรรยาพันตำรวจเอก พระยาประสงค์สรรพการ) ทั้งสองครอบครัวนี้จึงมีความสัมพันธ์ดังญาติสนิท ดังปรากฏภาพถ่ายทั้งสองครอบครัวของสกุลเอกะนาคและเวลานนท์

ต่อมาบ้านเอกะนาคตกเป็นของบุตรสาว คือ คุณประยูร เอกะนาค และเนื่องจากคุณประยูรไม่มีทายาทสืบสกุล บ้านเอกะนาคจึงตกเป็นกรรมสิทธิ์ของโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยาตามที่ระบุไว้ในพินัยกรรม ดังมีข้อความตอนหนึ่งลงวันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๕ มีใจความว่า

“ตึกและเรือนกับที่ดินสวนตามโฉนด หมายเลขที่ ๒๒๕๓ ตำบลริมคลองบางลำไ้ อำเภอนบพิตำ จังหวัดธนบุรี ยกให้นางสาวประยูร เอกะนาค บุตรสาว ห้ามมิให้มีการจำหน่าย จำหน่าย หรือกระทำการใด ๆ ให้กรรมสิทธิ์ที่ดินผืนนั้นตกทอดไปเป็นของผู้อื่น หากนางสาวประยูร เอกะนาค วายชนม์ลงแล้ว หากไม่มีใครรับมรดกต่อไป ขอให้ถวายวัดอนงคารามหรือยกให้แก่โรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยา เป็นสถานที่ศึกษาวิชาสำหรับกุลบุตรและกุลธิดาตามแต่กรณีที่เหมาะสม”

เมื่อคุณประยูร เอกะนาค ถึงแก่กรรมลง บ้านเอกะนาคจึงตกเป็นกรรมสิทธิ์ของโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยา (ปัจจุบันคือมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา) ตามพินัยกรรม บ้านเอกะนาคได้ถูกทิ้งร้าง มีสภาพชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลา จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๓๕ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา จึงได้ริเริ่มโครงการเพื่อบูรณะ จนได้ดำเนินการบูรณะใน พ.ศ. ๒๕๔๐ และจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ศูนย์กรุงธนบุรีศึกษา

บ้านเอกะนาคมีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ด้านหนึ่งของอาคารมีห้องรูปห้าเหลี่ยมอยู่ตรงมุมอาคาร เหนือขึ้นไปบริเวณหน้าจั่วตกแต่งลายไม้ฉลุ แต่เนื่องจากช่วงเวลาที่ดำเนินการสำรวจมีการก่อสร้างอาคารสูงของมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา จึงปิดส่วนของหลังคาบ้านเอกะนาคทั้งหมดเพื่อป้องกัน

เนื้อปูนและสีตกใส่หลังคาบ้าน ทำให้ไม่สามารถบันทึกภาพได้ ภาพที่นำมาประกอบภายในหนังสือเล่มนี้ส่วนใหญ่นำมาจากโครงการสำรวจโบราณสถานเบื้องต้น ซึ่งทางกลุ่มวิชาการทะเบียนโบราณสถานได้ดำเนินการสำรวจเบื้องต้น เพื่อประกอบการพิจารณาแหล่งโบราณสถานที่จะสำรวจในแต่ละปีงบประมาณ

พันตำรวจเอก พระยาประสงค์สรพการ (ยวง เอกะนาค)
ที่มา : บ้านเอกะนาค

คุณประยูร เอกะนาค (บุตรสาว)
ที่มา : บ้านเอกะนาค

ครอบครัวเอกะนาคและเวลานนท์
จากซ้ายคือ รองอำมาตย์เอกเกอรัช เวลานนท์, นางเสี่ยม เวลานนท์, ด.ญ. สอาด เวลานนท์, ด.ญ.สง่า เวลานนท์,
น.ร.ม. อ้น เวลานนท์, นางสาวประยูร เอกะนาค, คุณหญิงเย็น เอกะนาค, ด.ญ.หยาด ภมรสมิต และ พ.ต.อ. พระยาประสงค์สรรพการ
ที่มา : th.wikipedia.org

ประตูบานเฟี้ยมบริเวณกันโถงทางเดิน

เอกลักษณ์พิเศษของบ้านเอกะนาค คือ บริเวณห้องชั้น ๒ ช่องลมที่เป็นแผ่นลายไม้ฉลุทั้งหมด มีการฉลุลายแสดงชื่อเดิมของพันตำรวจเอก พระยาประสงค์ สรรพการ เมื่อเดินขึ้นบันไดสู่ชั้นบนจะเห็นประตูบานเฟี้ยมซึ่งกันระหว่างส่วนนอกกับส่วนใน ประตูบานเฟี้ยมนี้ช่องด้านบนสุดฉลุเป็นลวดลายพรรณพฤกษาล้อมตัวหนังสือ ๓ ตัว คือ ยวง

เมื่อมองลวดลายแบบผิวเผินจะเห็นว่า การออกแบบลวดลายเหมือนกัน แต่แท้จริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะเท่าที่พิจารณาอย่างละเอียด ลวดลายที่อยู่ชิดขอบทั้งซ้ายและขวาจะมีการออกแบบแตกต่างกันไปเป็นจำนวน ๕ แบบ ตามที่นำเสนอเป็นลายเส้นในหนังสือเล่มนี้ ในส่วนที่เป็นลูกฟักของประตูได้แกะสลักลวดลาย ๒ แบบ คือ แกะสลักเซาะร่องไม้ทะลุและฉลุแบบลายติด จุดที่ตกแต่งเป็นพิเศษอีกจุดหนึ่ง คือ ลวดลายที่กั้นอยู่ระหว่างห้องโถงกลางกับโถงทางเดิน เพื่อเดินถึงกันได้โดยไม่มีประตู ประตูตกแต่งลวดลายผสมผสานทั้งการฉลุและการแกะสลัก แสดงมิติตื้นลึกหนาบางอย่างสวยงาม

การประดับตกแต่งลวดลายของบ้านเอกะนาคพบในหลายจุดทั้งส่วนของชายคา ผนังบริเวณห้องหลายเหลี่ยม และระหว่างใต้พื้นชั้นล่าง

ประตูบานเฟี้ยมบริเวณโถงกลาง

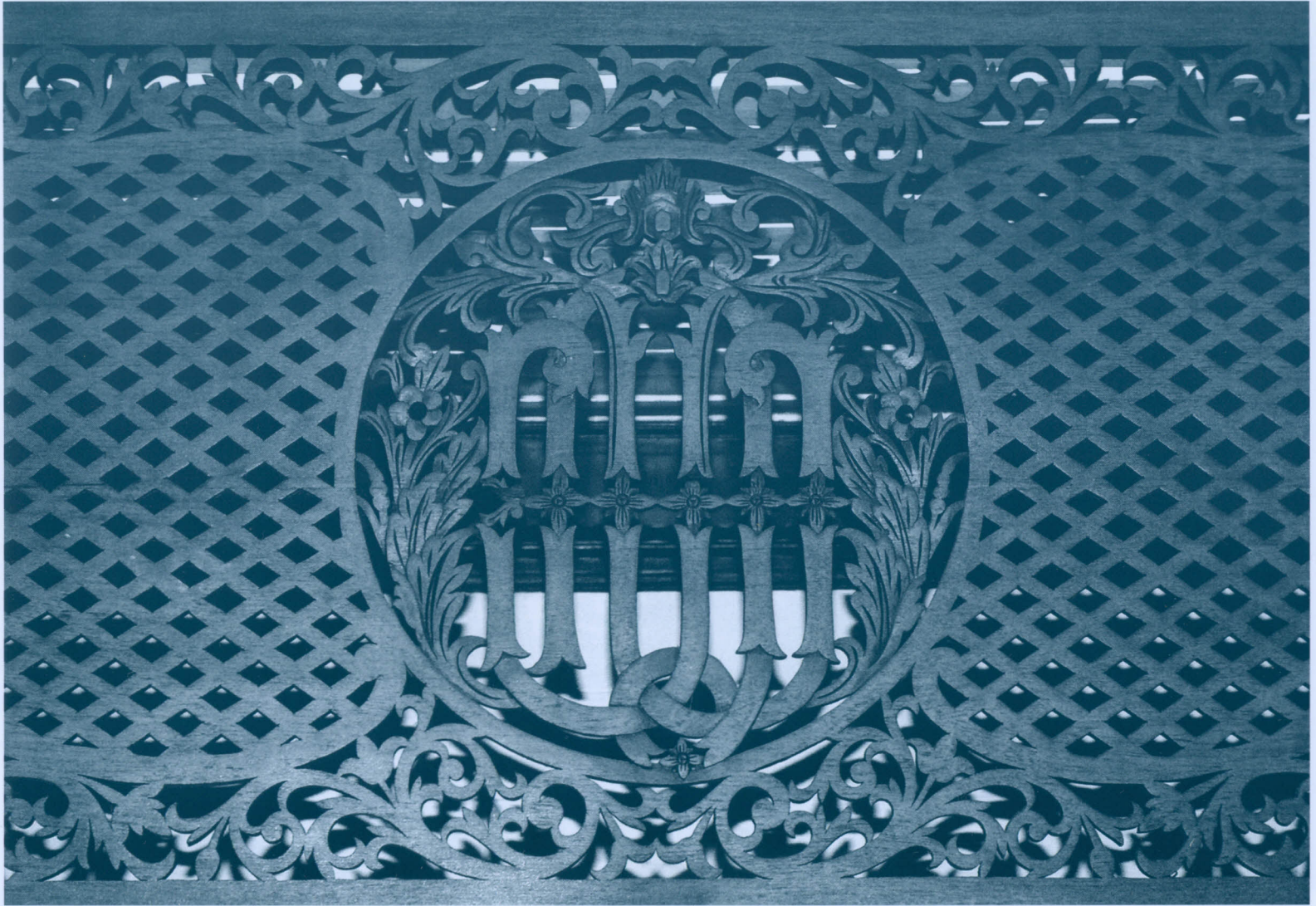
ลายไม้ฉลุเหนือประตูบานเฟี้ยมบริเวณโถงกลาง
ออกแบบลายอักษรประดิษฐ์อย่างสวยงาม ประตูบานเฟี้ยมกันพื้นที่ส่วนตัว
ตอนกลางบานฉลุคลายให้ความโปร่ง
เพื่อให้คนในบ้านมองเห็นภายนอกได้

ลายไม้ฉลุเหนือช่องทางเดิน เชื่อมโถงกลางกับโถงทางเดิน

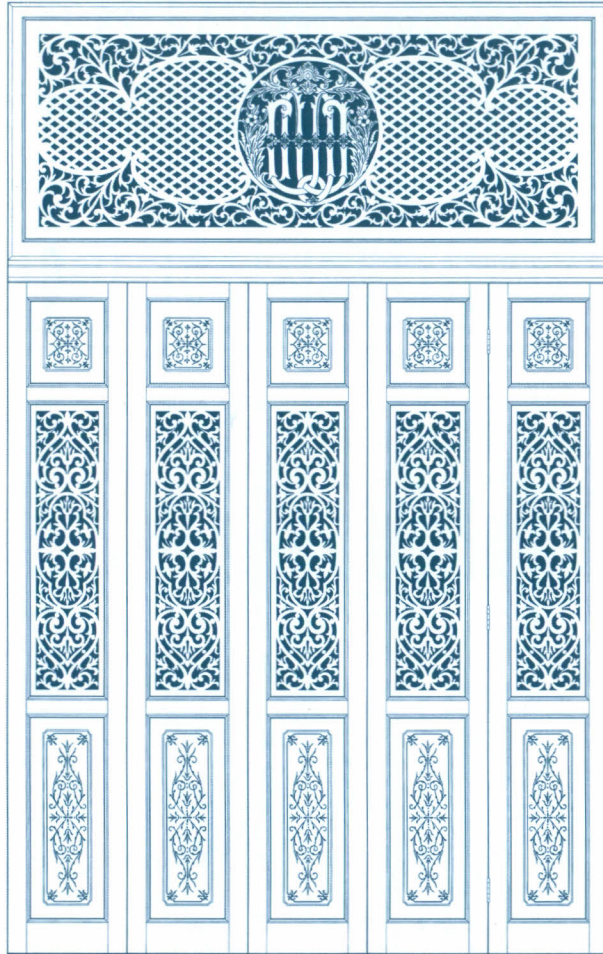

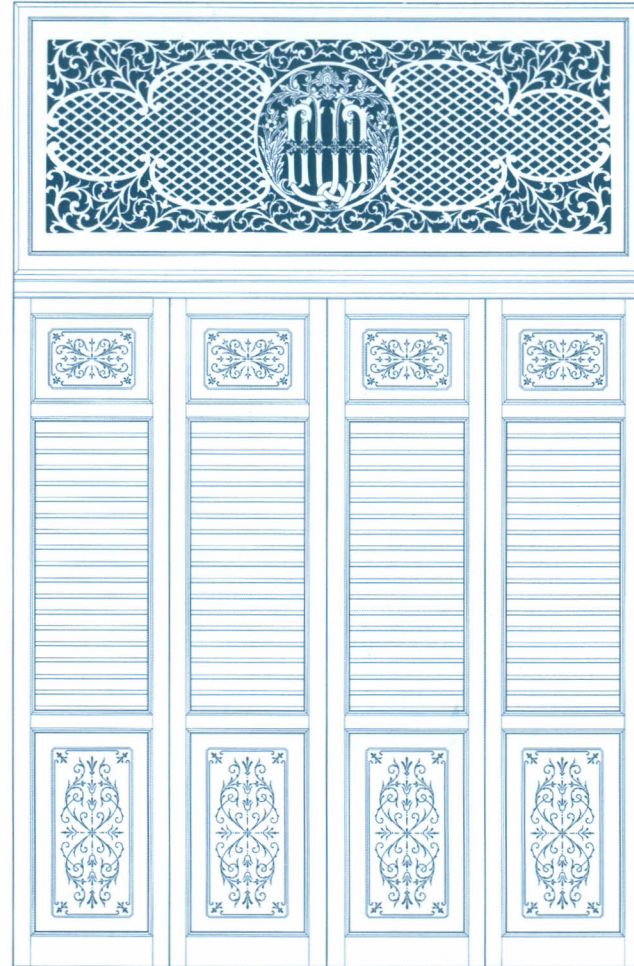
ลายไม้ฉลุพรรณพฤกษาล้อมรอบพยัญชนะ ๓ ตัว คือ ย-ว-ง เป็นลายอักษรประดิษฐ์แทรกลายดอกไม้

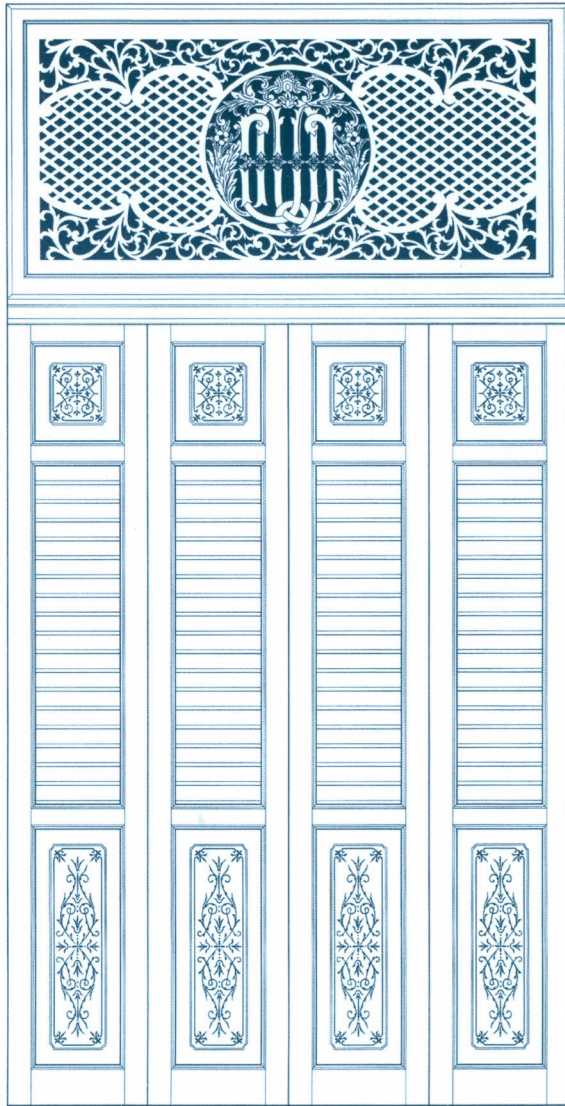
ภาพคัตลอกลายเส้นลายไม้ฉลุแบบขนมปังขิงบ้านเอะนาค

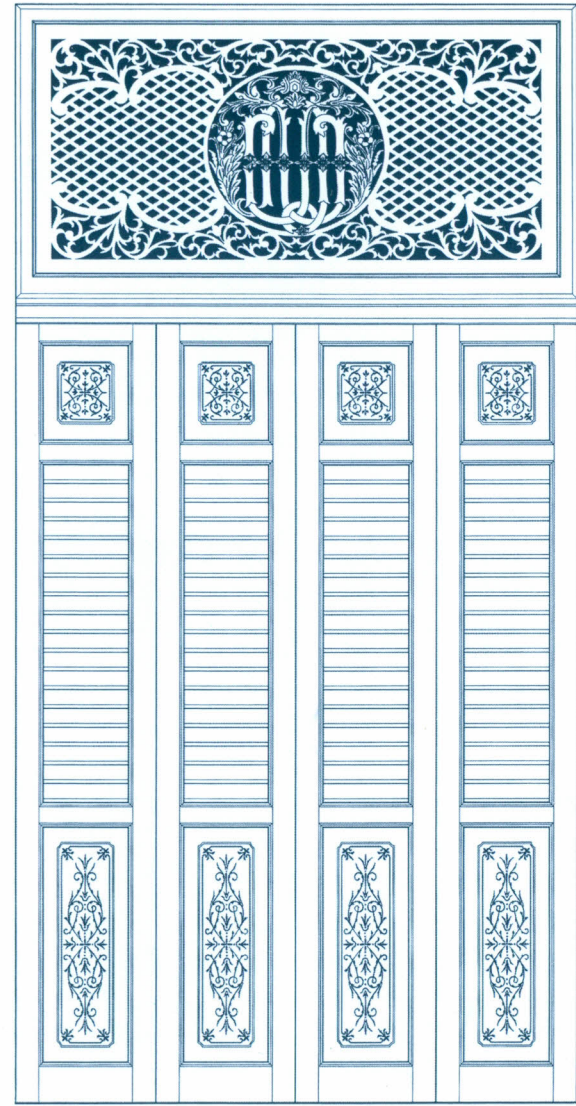
ลายไม้ฉลุประดับประตูบานเพิ่ม (แบบที่ ๑)

ลายไม้ฉลุประดับประตูบานเพิ่ม (แบบที่ ๒)

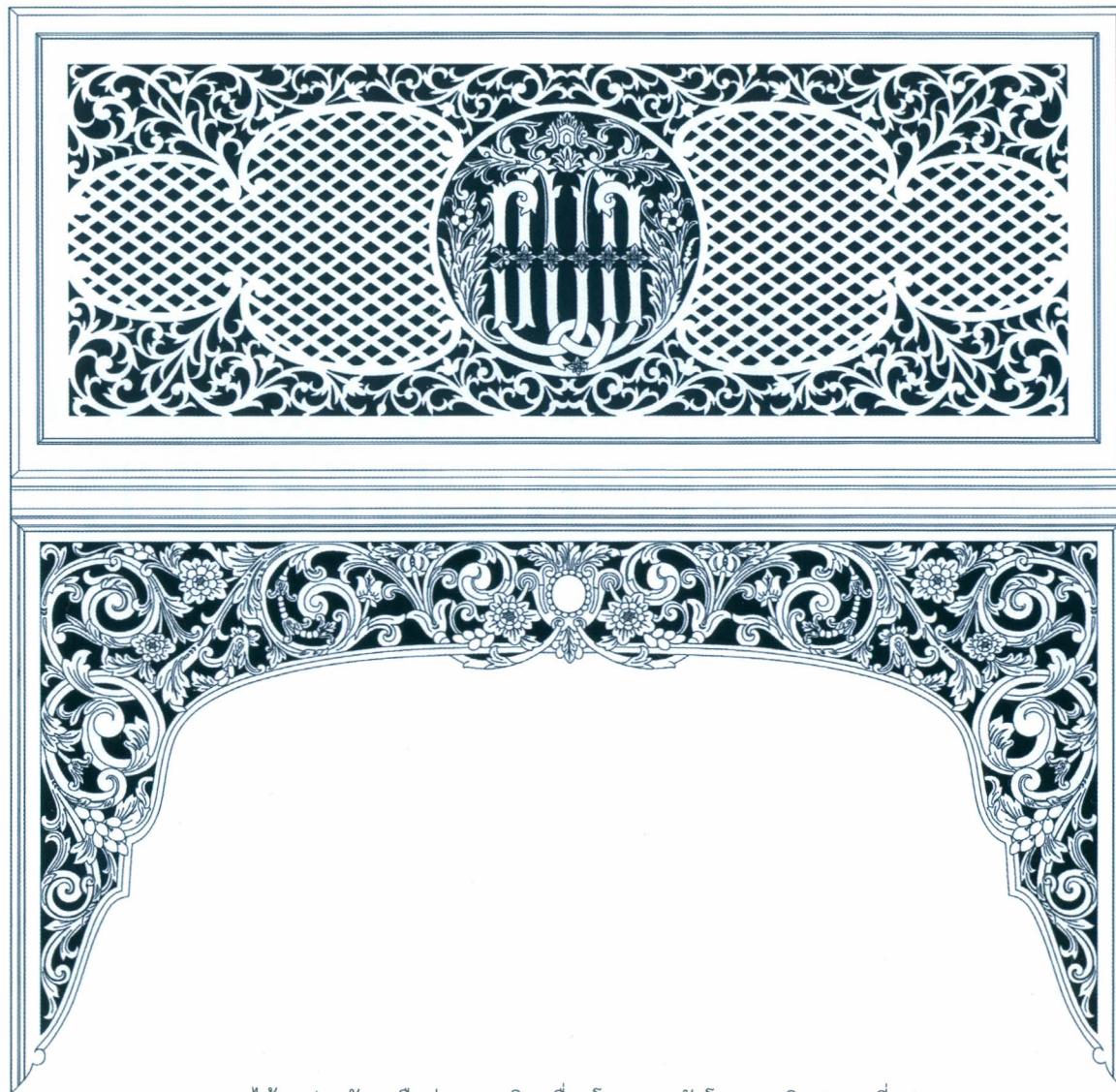

ลายไม้ฉลุประดับประตูบานเพิ่ม (แบบที่ ๓)

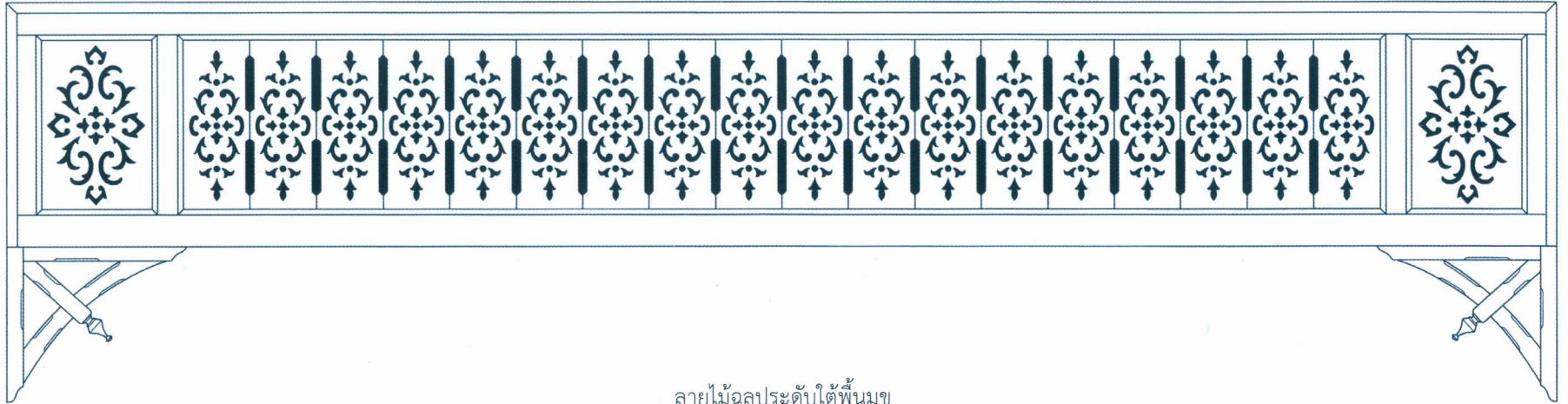

ลายไม้ฉลุประดับประตูบานเพิ่ม (แบบที่ ๔)

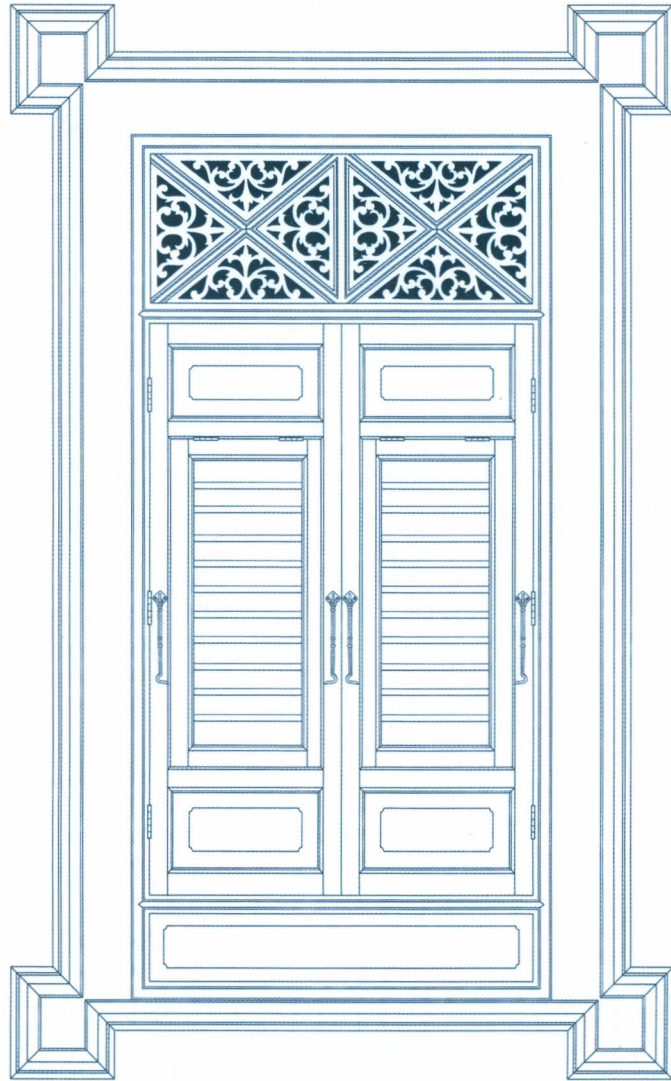

ลายไม้ฉลุประดับเหนือช่องทางเดิน เชื่อมโถงกลางกับโถงทางเดิน (แบบที่ ๕)

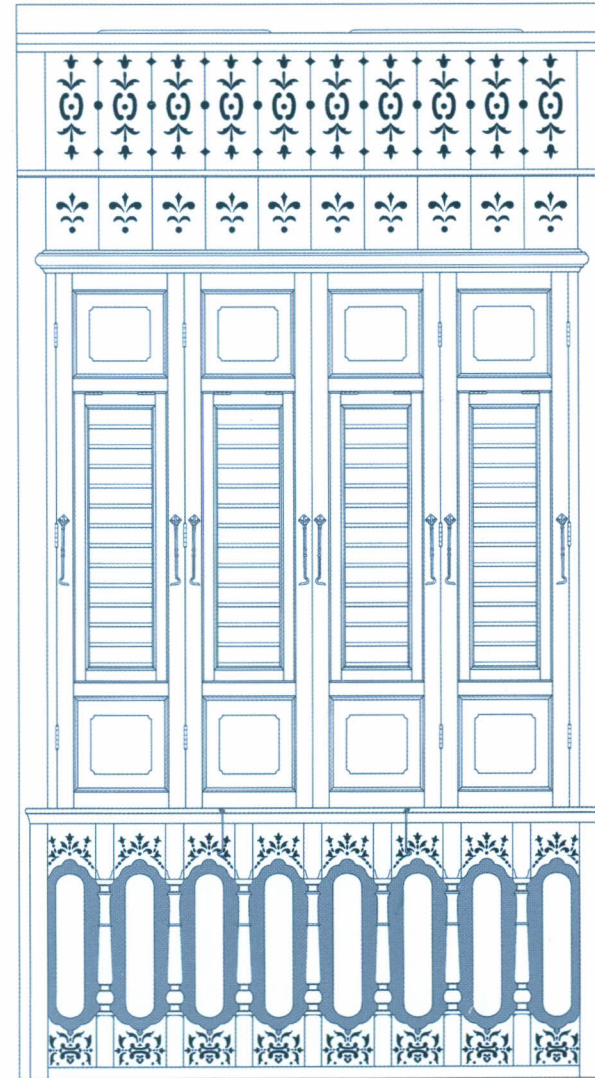

ลายไม้ฉลุประดับใต้พื้นमुख

ลายไม้ฉลุช่องแสงเหนือหน้าต่างบานเปิดแบบกระทุ้งติดบานเกล็ด

ลายไม้ฉลุประดับช่องแสงเหนือหน้าต่างและพนักลูกกรงใต้หน้าต่าง บริเวณมุขห้าเหลี่ยม

แก้ไขภาพถ่าย หน้า ๗๓
คุณประยูร เอกะนาค (บุตรสาว)

ลายไม้ฉลุแบบขนมปังขิง
สุนทรียภาพแห่งกรุงรัตนโกสินทร์

